

Rethelle salaperäisiin kaupunkimetsiin

Teen lasten kanssa syyslehdistä kirjavan taideteoksen kankaalle. Lehdistä luodaan otuksia, ja lapset kertovat, kuka asuu majassa ja kuka puun kolossa sekä mitä otukset osaavat. Lennämme muuttolintuja näytellen hiekkatietä pitkin. Pysähdyimme järven rantaan. Hetken kuunneltuamme lintuparvi lentää ylitsemme.

Vahva luontosuhde syntyy elämyksistä ja kokemuksista. Suuri merkitys tunteellisen luontosuhteen synnyssä on lähiluonnossa tapahtuneilla kokemuksilla. Luonnossa liikkuminen rauhoittaa niin levottoman lapsen kuin aikuisen ja elvyttää stressaantunutta mieltä. Metsän vaikutuksista hyvinvointiin voi lukea lisää esimerkiksi teoksesta *Hyvinvointia metsästä* (Tyrväinen, 2014).

Metsä on erityisesti lapsille suoja, ruoka-aitta, eläinystävien koti sekä oppimis- ja leikkipaikka. Metsässä liikkuminen ja leikkiminen tukevat monipuolisesti lapsen motoriaan, sosiaalisuuden ja mielikuvituksen kehitystä. Seikkailun voi rakentaa lähimetsään, ja lapsi innostaa tottumattomankin aikuisen helposti mukaan omalla aitoudellaan. Mieleeni on jäänyt erityislasten kanssa vuosina 2013–2015 tekemäni

hanke. Oli hienoa kokea, miten käytöksensä perusteella ylivilkkaina ja häiriökäyttäytyjinä pidetyt lapset sulautuivat luontoon tutkimaan ja leikkimään. Heille metsäretki oli erityisen elvyttävä ja kannustava oppimistilanne, ja he tekivät usein häkellyttäviä oivalluksia ötököitä ja lintuja tarkkailemistaan.

Päättäjiltä vapaan luonnon mieltä elvyttävä voima tuntuu kuitenkin välillä unohtuvan kaupunkien tiivistys- ja laajentamispaineessa, vaikka teknisesti ja tiedollisesti kehitymisessä pyritään ottamaan ympäristökin huomioon. Lapsiryhmien matkat lähimetsiin pidentyvät, ja metsät myös kuluvat käyttöpaineen alla. Kun lähimetsä tai -ranta rakennetaan, eläinten ja kasvien elinpiiri supistuu. Samalla rajautuu myös lasten vapaan liikkumisen elinpiiri, sillä kodin ja metsän väliin onkin voinut tulla tie tai tutusta leikkipaikasta on tehty parkkipaikka. Liikkuminen lähiympäristössä käy siten haastavaksi, ja ryhmät ajetaan siistittyihin puistoihin ja rakennettuihin leikkipuistoihin. Metsässä touhuttaessa syntyvät mielikuvitukselliset leikit ja vahvat elämykset – hoidettuja puistoja ei välttämättä edes koeta vapaaseen

leikkiin ja esimerkiksi keppi- ja kiviaarteiden keräilyyn sopiviksi paikoiksi.

Kaupunkiluonto voi näyttää risukkoiselta ja roskaiselta tai toisaalta puistona turhan siistiltä. Se on kuitenkin monimuotoisuutta, ihmeitä ja eläinkohtaamisia täynnä. Asfaltista puskee kukkia, ojissa ja pientareilla rehottaa puutarhasta tuttuja kasveja metsäkasvien rinnalla, puut kasvavat kadun vieressä mitättömällä maapalalla ja ihmisen toimintaan sopeutuneet eläimet ihastuttavat ja harmistuttavat kekseliäisyydellään. Kaupunkiluonnosta ja -ekologiasta sekä ihmisen ja ympäristön vuorovaikutuksesta kiinnostuneet saavat lisätietoa esimerkiksi teoksista *Kaupunkiluonto* (Tolvanen, 2002), *Villit vihreät kaupungit* (Ranta, 2013), *Ihminen ja ympäristö* (Niemelä, 2011) sekä *Kaupunkiekologia ja suomalaisten kaupunkien ekologiset piirteet* (Niemelä, 1999).

Vahva luontosuhde synnyttää halun osallistua luonnon – myös kaupunkiluonnon – monimuotoisuuden säilyttämiseen. Se saa meidät näkemään, miten tärkeitä pienet metsälaikut ja puistot ovat virkistymispaikkoina, ilmanpuhdistajina, äänimuureina ja yleisen viihtyisyyden lisääjinä. Vahva luontosuhde saa myös ottamaan kantaa esimerkiksi rakentamissuunnitelmiin, jotta niissäkin turvattaisiin luonnon monimuotoisuus.

Jotta kiinnostus ja suhde luontoon voisivat syntyä, tarvitaan ohjausta luonnossa liikkumiseen, luonnon arvostamiseen ja luonnosta huolehtimiseen. Päiväkodeissa on tyypillisesti osattu käyttää lähiluontoa varhaiskasvatuksen tukena. Säännöllisillä metsäretkillä ja Suomen Ladun Metsämörri-toiminnalla on pitkät perinteet. Monien päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmassa lapsen tunnemaailman, mielikuvituksen ja sosiaalisuuden tukeminen elämyksien ja lähiympäristöretkien avulla on nostettu esiin. Toisaalta

päiväkotien ohjaajat tarvitsevat ideoita ja vinkkejä, mitä luonnossa voi tehdä ja kuinka metsäretkeä voidaan rikastaa.

Lähiympäristön merkitys oppimisympäristönä on huomattu myös peruskoulussa. Uusissa opetussuunnitelman perusteissa (2014) ympäristökasvatus ja luonnossa liikkuminen korostuvat, koska niiden katsotaan tukevan lapsen sosiaalista kasvua ja yksilöllistä oppimista sekä lisäävän havainnointikykyä. Oppitunteja kehoitetaan suunnittelemaan lähiympäristöön, johon suuntautuvilla luontoretkillä voi hauskaasti ja luovasti yhdistellä eri oppiaineiden opetusta ja tietoja. Oppilasta pidetään aktiivisena ja osallistuvana kansalaisena, jota kannustetaan löytämään itse vastaukset havainnoimalla, kyselemällä ja tutkimalla.

Luonto- ja ympäristökoulujen (ks. www.luontokoulut.fi) toiminnassa mukana olleille monipuolinen oppiminen ja elämyksellisyys metsässä on tuttua, mutta luontokouluihin pääsevät vain harvat onnekkaat ryhmät. Lisäksi vain osa luontokouluista tarjoaa ohjelmaa nuorimmille varhaiskasvatusikäisille, sillä toiminta on pääosin suunnattu esikoululaisille ja koululaisille. Viime aikoina on syntynyt myös luonnossa järjestettäviä liikuntaleikkikouluja ja kuntien järjestämiä leikkipuistotoiminnan yhteydessä säännöllisesti kokoontuvia metsäkerhoja, jotka ovat avoimia kaikille lapsille hoitopaikasta riippumatta. Suomen luonnonsuojeluliitolla oli vuosina 2012–2013 koulumetsähanke, jossa kartoitettiin päiväkotien ja koululuokkien käyttämiä koulumetsiä ja pohdittiin mahdollisuuksia vaikuttaa niiden suojelemiseen opetuskäyttöä varten. Tällaista työtä tarvitaan, jotta kouluilla ja päiväkodeilla on mahdollisuus rakentaa ryhmätoimintaa ulos lähiympäristöön ja mahdollisimman monet lapset saavat kokemuksen luonnossa oppimisesta.

Takapihalta alkaa seikkailu

Tässä kirjassa on pyritty elämyksiin ja seikkailuun: leikkiä ja mielikuvitusta ruokitaan lähiluontoon sijoittuvilla tarinoilla, harjoituksilla ja hauskoilla hahmoilla. Tietoa on lomitettu tarinoiden väliin, ja kertomukset kysymyksineen johdattavat lukijan pohtimaan lasten kanssa luonnon ilmiöitä ja eläinten toimia. Lajiopetus ja luonnon toiminnan ymmärtäminen on tärkeää, mutta syvin kiinnostus syntyy kuitenkin vapaasta leikistä, kuljeskelusta ja aistimisesta. Tarkkailtaessa syntyy monta pikku tarinaa: käppyräiset puut muuttuvat olennoiksi, ja sammaleiden ja saniaisten sekaan voi kuvitella kulkemaan keijukaisia, menninkäisiä ja muita satuolentoja.

Kirjan sisältö tukee esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita, jossa korostetaan lapsen mielikuvituksen, aistiherkkyyden ja tunnemaailman tukemista. Tarkoitus on innostaa seikkailulle lähiluontoon. Kirja on suunnattu varhaiskasvatukseen, mutta pienin tietolisäyksin tarinat sopivat mainiosti myös alakoulun opetukseen virikkeeksi. Itse olen luontokoulussani kertonut tarinoita ja vetänyt elämys- ja havainnointiharjoituksia niin päiväkotikiikäläisille kuin 1–3-luokkalaisille.

Kirjan tarinat kulkevat liukuvasti vuodenaikojen vaihtelua seuraten. Osa niistä liittyy toisiinsa ja muodostaa kokonaisuuden vuoden kierrossa. Osa on rinnakkaistarinoita samasta vuodenaikasta mutta eri eläinten näkökulmasta. Jokaiseen tarinaan liittyy keskusteluideoita ja harjoituksia. Ajatuksena on, että kunkin tarinan ja harjoitusten muodostaman kokonaisuuden avulla voi halutessaan järjestää kokonaisen ohjatun retken lähiluontoon, mutta tarinoita ja harjoituksia voi käyttää ja soveltaa myös yksittäin sen mukaan, mikä omalle ryhmälle on sopivinta. Metsääkään ei

aina tarvita, vaan tehtäviä voidaan tehdä myös puistossa, pihalla tai jalkakäytävällä havainnoiden.

Olen kirjoittanut kirjan tarinat omien havaintojeni pohjalta ja mielikuvituksella rikastaen. Kauniit ja taidokkaat kuvat ovat kuvittaja Milja Laineen käsialaa. Tarinat ovat syntyneet lähimetsien sirpaleissa ja puistikoissa, joissa vilisee veikeitä eläimiä ja sinnikkäitä kasveja. Ennen kirjan kirjoittamista olen kertoillut niitä päiväkodeissa ja alaluokilla luontoretkeä vetäessäni. Muutamien tarinoiden aikaisempia versioita on julkaistu aiemmin myös Lasten luontolehti Siepossa. Tarinoiden innoittamana moni pikku tutkija on innostunut sammaleeseen möyrimään ja rauhoittunut puun alle kuuntelemaan. Tietäminen ja oppiminen avartavat, mutta tärkeää on myös olla avoin havainnoille ja hypätä mielikuvituksen matkaan, esimerkiksi keksiä omia nimiä olennoille, samalla kun pohtii ilmiötä itse aikuisen rinnalla. Vähitellen tieto tarkentuu, mutta kokemus jää mieleen.

Toivon, että myös vähän lähiympäristössä liikkuneet ryhmät rohkaistuvat kirjan innoittamana poikkeamaan polulta metsään.

Takapihalta löytyy ihmeitä!

Ympäristökasvattaja Milla Tuormaa

Kiertävä luontokoulu Naakka

Kiitokset

Raija ja Ossi Tuuliaisen Säätio sr

Suomen Luonnonsuojelun Säätio

Suomen Kulttuurirahasto